

Naša potovka.

Spisal Velimir.

Ta ženica! Nikdar ni bila ugnana. Vedno je bila na cesti kakor kamen. Črtálo časa ji je sicer zarezalo že dokaj brázd po velem lici, ali za hitrost in hójo se je še skusila z vsako deklico. Kar naslonila se je na drog svojega vozička in pot se ji je odsedala, da je bilo káj! Res je časih zadela z ного ob kak nepoklican kamen, da bi se bile kmalu iskre pokazale. Videla ni že takó dobro, kakor v prejšnjih letih. Pa če je tudi počénila na tla, popihala je malo zadeti prst kakor otroci in spet se je pobrala in hitela dalje, kakor bi se ne bilo nič zgodilo. Pobrala se je lahko, ker ni bila velika, pa živôtna tudi ne. Z jedno roko je držala drog vozičkov, z drugo navadno mólek, če ni bilo po zimi. Kadar je mrazilo, takrat je imela na jedni roki velikansko rokavíco, drugo pa je tiščala za beli kožúšek. Molila je rada in obilo; grehi nje mladosti so ji večkrat pogrevali dušo. Sina in hčer je imela.

Zgovorna pa je bila, zgovorna! To bi vam bila časih ves dan čenčala, če bi jo bili hoteli poslušati. Saj je tudi marsikaj védela. Po svetu se zgodí toliko čudnih rečij in čudovite reči ljudje vselej radi poslušajo, četudi vsekdar ne verjamejo. Vender naša ženica ni ravno legala. In če je, tedaj ni nikomur nič škodovalo, kakor je sama večkrat rekla. Ako pa so njo drugi nalegali, za to, se vé, ona ni bila odgovorna. In v mestu, kjer se vedno káj novega vidi in sliši! Pri nas — daleč v kraji — sliši se navadno le takrat káj novega, kadar birič káj pové ob nedeljah po službi božji. Pošte pa takrat pri nas še ni bilo in brzovanja še menj. Toda naša ženica je vselej káj novega prinesla iz mesta. Plehánovim pozdrav od študenta, Tičkovi Máni pozdrav od nje Toneta, ki je bil pri vojakih, Kléčevi Urši pozdrav od hčere, ki služi v mestu, Kočarjevemu Martínu »numare« na Gradec ali Trst, Rókcú žitno ceno, Kraševčevi Jeri, kaj so pridigovali pri frančiskanah ob porcijunkuli, Mákovi materi kofkà in cukra, Jerébovi Marijáni šivank in sukanca, Sohárjevi Lojzi novo ruto, Mérovcu tobaka v »klobasah«, Tépkovčevemu Janezu tobaka »soldaškega«, Travnarju novo koso, Mérníku novo óslo, Kúkovki címeta in lorbarja, gospodu učeníku novih nóť, tablic, peres, sešitkov itd., gospodu župniku časnikov, kako pisemce itd. itd.

Takega in mnogo drugega jednakega je donašala iz mesta. Kajpada se je oglašala spotoma tudi po drugih vaséh, koder je imela

svoje »kunte«. In vse to je devala v svoj košek, dokler ga je mogla nositi. Ko pa si je napravila voziček, pospravljala je vse naročeno in nenaročeno v voziček. In menite, da je imela tudi kakšen zapisnik? O ne, vse je imela v svoji glavi in kar in kolikor so ji naročili, vse je natančno opravila. Zanesljiva je res bila. Le časih se ji je malo zmédlo, kadar so ji po prodajalnicah v mestu ponujali preveč slívovke. Malo slívovčice je rada spustila na suhi jezik. »Oh, kakó to človeka v dróbu pogreje, posebno po zimi!« rekala je.

In plačilo? Z malim je bila zadovoljna. V tej hiši je dobila za tó malo kosílca, tam spet malo južine, tu málice, tam kos kruha, tu polič pšena, tam polič moke, tu malo zabélice, tam kako suho krá-čico, tu polič ječmenčka, tam hlebček itd. In takó je žena prinesla ali pripeljala toliko domóv, kolikor je prinesla ali pripeljala iz mesta.

To je bila torej naša potovka!

Godeževega Janeza je tudi najbrž malokdo poznal. V svojih mladih letih je hodil nekaj v šolo. Ali častihlepen ni bil. Med součenci svojimi je bil vselej bolj pri zadnjih. »Da se človek le vsako leto jedenkrat premakne, pa je dobro,« mislil si je Janez. Vender mu je nekoč izpodletelo, da je obtičal tam, koder je bil vse leto. »Take učenosti je že dosti,« dejal je oče in Janez je obesil šolo na kól.

Približa se mu čas, da se prvič pokaže gospóski, je li sposoben za vojaško »kanístro«? Bil je sposoben. Za tri leta so ga uteknili v vojaške hlače.

In zdaj vam je bil hipno ves drugačen človek. Prišel je od vojakov. Tri zvezde je imel na vsaki stráni dolgega vratú in še zláto porto pod njimi. Peró je znal dobro sukati in še kakšen paragraf je časih privlekel na dan. Takisto je svojega dopisnika dobila naša vas. Ljudje pa so imeli strah pred Janezom; kajti kdor se mu zameri, pride v tiste »novice«, ki jih gospod fajmošter dobivajo.

Tudi nekaj denarja si je bil Janez prihranil pri vojaki. Brat pa mu je odštél izgovorjeno dóto.

Kmalu kupi kos vrta od lastníka, ki je imel svoje pohístvo ravno nasproti farne cerkve. Na tem prostoru si zgradí skromno hišico, ki je imela vrata in okno, kakor nobena druga hiša. V oknu se je videlo vse táko, kar je vozila potovka iz mesta, in še mnogo drugega lepšega. Ljudje so kar zijali, kaj to pomeni? In zdaj pa si mislite še izgovornega Janeza! »O, to vam je govoril, kakor bi voda tekla,« rekali so možje. Ženske so rekale: »Ta ima namazan jeziček, ta!« Deklíči pa: »To govori, kakor bi róžice sadil.« —

Janez je imel vedno dosti kupovalcev, zlasti ob nedeljah. In čemu bi tudi ljudje ne kupovali pri njem? Saj je bil Janez domačin, postregel je rad, predrag ni bil, oduren tudi ne. Sovražnika ni imel nobenega, jedino potovka — ni ga mogla videti živega. Kakó tudi? Saj ji je pobral malone vse domače »kunte«. To je bolélo staro ženico. Toliko let je prenašala košek po cesti, zdaj pa ji je nagloma neprijazna usoda potrla vse upanje. O, pač! Še je migala po beli cesti in hodila svoj stari pot v mesto. Tožila pa je vender o slabem zaslužku in vzdihovala po boljših starih časih. Svoje dni se je še kàj zaslužilo, svoje dni, a zdaj se je obrnilo koló sreče.

— »Mati, pridite k meni, pridite, kaj se boste ubijali na stara leta s tem pôslom? Saj vidite da ni nič, odkar je prišel ta Godežev Janez od vojakov.« Takó je govorila potovki nje hči, ki se je pred leti primožila na neko bajto v vasi.

— »Ne odneham pa ne, dokler bom mogla laziti.«

— »Pa ne, če nečete!«

In pogovor je bil pri kraji.

Potovka je hodila svojo pot, kakor nekdej. Premišljevala pa je mnogo, kakó bi jedno zagodla Godeževemu Janezu? Vedno je iskala, da bi našla pri njem kàj napačnega.

Kmalu se ji posreči. Novi prodajalničar je točil namreč tudi žganje. Ker je bil dacar daleč od naše vasi, natočil je Janez lahko marsikako mérico takó pod roko. Potovki se je obraz žaril od veselja.

Vender je splavalo nje upanje po vódi. Dacar ni mogel najti ničesar nezakonitega.

Nekaj časa potlej dobí potovka novo snov za tožbo. Zatoži Janeza pri gospodu župniku, da toči med službo božjo ob nedeljah.

Ali tudi iz farovža odide z dolgim nosom. Potovkin sin France je bil jeden glavnih vsakdanjih gôstov Janezovih.

— »Najprej pomêti pred svojim pragom«, odgovorí ji gospod župnik.

Kajpada je potovka kregala svojega sina, prišedši domóv. A bilo je že prepozno. Navada je železna srajca.

Janez pa vender ni več točil med službo božjo, ker se je bal gospoda župnika. In če se zameri gospodu župniku, zameri se tudi ljudem. To je Janez dobro védel.

V tretje gre rado. Potovka gre še jedenkrat pozneje h gospodu župniku. In takrat je šla z veselím licem iz farovža.

To je pa bilo takó-le:

O dekli, ki je služila pri Janezi, šla je slaba govorica na okrog. In ta slaba govorica se je raznesla tudi o Janezu

Nekega dné stopa Godežev Janez jako hitro iz farovža. Lica mu žehté, kakor bi jih bil grèl pri ognjiščí.

Drugi dan pa je odšla dekla iz hiše njegove k staršem svojim.

Šest tednov potem se spet povrne. A vrnitev, ta je bila vsa drugačna, kakor slovó pred šestimi tedni. Venček je imela Uršika na glavi in poróčni prstan na prstanci. Dekla je bila odšla, nevesta se je vračala. In spet se je vozilo vse po starem kolovozu, kakor nekdej. Le potovki ni bilo prijetno pri srci. Ona si je to stvar mislila vse drugače.

Prišla je volitev v občinski zástop. Godeževega Janeza so izvolili za prvega svetovalca. Nekateri možje so zmajevali z glavo, nekateri pa so dejali: »On nam bode priskrbel pošto in telegraf.« Gospod župnik ni imel ničesar zoper novo volitev, župan tudi ne, ker je bil spet izvoljen, le prejšnji prvi svetovalec je zabavljaj na Janeza in drugi so klicali za njim. Potovka pa je o tem le toliko vedela, da so Janeza potrdili za »možá«.

— »Oh, pa takega-le volijo za možá, ki nima ničesar drugega moškega na sebi kakor hlače. Kaj se bo ták-le potegnil za kmeta, ki se zmerom s škrijci shaja! Še ob véro nas bo pripravil. Saj je sam také nič nima. O copernicah pravi, da jih še ni ne. Mene pa zmerja s copernico. Nekoč je še celó rekel, da si upa vse tiste »kugljice« snesti, kakor jih imajo gospod fajmošter, da jih dajó bolnikom. . . . O, jaz bi mu že pokazala temu oderuhu, če bi imela kàj besede!«

Komaj izgovorí potovka na zéljniku te besede Lukčevi Mini, kar se oglasi za hrbtom Godežev Janez:

— »Kaj bodete pokazali, mati! A — a??«

Potovka se také ustraši, da ji sapa zastane, Mini pa pade zéljna glava iz rok v rázor. Ali Janez ni bil sam. Dva druga možá sta bila ž njim.

— »Kàj ne, vidva sta slišala, kaj je govorila potovka?«

— »Slišala.«

— »Dobro«, reče Janez in vsi odidejo.

Dva tedna pozneje sta imela Janez in potovka »dan«. Potovko so obsodili na pet goldinarjev.

In od takrat je imel Godežev Janez mir pred potovko.

Potovkin fant pa je rad zahajal k Janezu. Znanca sta bila še izza mladih let. In Francetovo grlo ni bilo nikdar dosti mokro. Žganjčè

je imel takó rad, kakor ne vem kaj. Bil je priden delavec, ali služiti ni mogel. Teden ali dva je vztrpel, dokler je imel kačo v žepu. Kakor hitro pa je čutil kak drobiž, naselil se je v Janezovi pivnici. Godež ga vzame napósled k sebi, da mu je delal za žganje.

Omožena sestra je umrla med tem časom. Stara potovka pa se je postarala še bolj. Napósled ji noge popolnoma odpovedó.

— »Da bi bil France za kaj, kakó lahko bi zdaj on opravljal moj pòsel. Takó pa ni nič ž njim. Stradati bodeva morala oba na starost. Ali je meni tega treba? In Lenka bi lahko še zdaj živeła, da ni vzela tega neusmiljenega dedca! Oh, kam smo prišli?«

In jokati je začela stara ženica. Ni ga imela človeka, ki bi ji porabljal blazinico starega življenja. S tujimi ljudmi je pa taka težava. France ji je že še postregel, kolikor je znal in mogel. Ali okorna moška roka, ta ne zna takó postreči kakor ženska. Oh, Lenka, Lenka! Zakaj si morala prej umreti?

Zjutraj je France nanesel starki vse potrebno, ali čez dan ga ni videla nikdar. Kdo pa naj bi sedel v pivnici, če bode on domá čepel?

Le mlada Godeževka se je časih prikazala na pragu z roko pod predpásnikom.

— »Bog ti povrni, Uršica! Jaz ti ne morem.« Usmiljenega srca je bila mlada Godeževka in krivico je rada pozabila.

— »France, kaj bo, kaj bo z menoj?«

— »I, kaj bo, umrli boste,« odgovorí France hladnokrvno svoji materi zvečer, polagaje težko glavo na klop pri pēči.

Takoj zaspí trdo.

Starka pa le tarna in vzdihuje na postelji.

— »France, kaj ko bi šel ti še jedenkrat po gospoda?«

Ali France spí in leží kakor tnála. Prešibek je bil glas starkin . . .

— »Lenka, brž pridi, da grem. Solnce je že nizko . . . Drugače še do prve vasi ne pridem danes.«

Mlada Godeževka je stala na pragu. Ženica je že ni poznala. Mislila je, da je Lenka, in naganjala jo je, da napravi voziček za v mesto.

— »Mati, kaj bi radi?«

Na milo vprašanje Godeževkino zavé se žena.

— »Gospoda bi rada. Kje pa je France?«

Mlada gospodinja predrami Franceta in pošlje ga po gospoda župnika. Sába pa hitro pospravi in počedi po hiši, prižgè luč in postavi razpélo na mizo . . .

Gospod župnik prihití z Najsvetejšim. Svetili so vso noč stari potovki. Šele zjutraj, ko solnce spusti žarke svoje skozi okno, preseli se potovka v večnost.

Pokopali so jo čedno s sveto mašo in libero. In ko je bila osmína po rajni potovki, pride sam Godežev Janez v farovž in plača pogrébščino za rajnko.

Bajto in vrtiček je kupil Godež od Franceta. France pa je ostal pri njem, delal in pil, dokler se ni zdelal in spil . . .

Gajbija, turški prerok.

Spisal J. Steklasa.

Ko sem bil leta 1876. prestavljen iz prijaznega Karlovca na gimnazijo v Požego v Slavoniji, bilo mi je potovati od Siska po Savi do Stare Gradiške. Takrat še ni bila železnica izpeljana do Nove Gradiške, od koder se more zdaj dospeti v Požego lahko v treh urah na dobrih konjih, ker ceste so v požeški županiji še precěj dobre, dočim je pot od Stare do Nove Gradiške strašno slaba. Od Jasenovca, prve parobrodске postaje pod Siskom, imeli smo takrat na desno še turško mejo, namreč bosensko. Na našem parobrodu je vihrala bela zastava radi nemirov, ki so bili takrat v Bosni. Na turški meji se je videlo ob savski obali na mnogih mestih požganih čardakov in mostov, ki so žalostni svedoci ravno minule revolucije nam dokazovali, da je Turška dozrela že zdavnaj, in da národ komaj čaka odrešenja. Pokazali so nam tudi mesto, kjer je bila vstaška četa v Savo zagnana ter vsa pokončana. Tedaj samó žalostni spomini na vsem poti!

Ko pridemo v Staro Gradiško brez vsake nezgode, izstopim hitro s svojo prtljago prvič v svojem življenju na slavonsko zemljo. Čudni občutki so me obvezeli, ko sem stal na obali široke Save ter gledal preko v sosedno Bosno, ki je bila pred dohodom Turkov také blagoslovljena zemlja. In Slavonija? Ta klasična zemlja, kjer so za Rimljanov cvetela tolika mesta, kjer je bila kultura na také visoki stopinji, da se je denašnja požeška dolina zvala »zláta«, kajti bilo je vse krasno obdelano in gosto naseljeno! Celó nekoliko cesarjev je dala ta zemlja Rimu. In kakó ni zopet za selitve národov vse propalo ter se je morala novič krščanska kultura razviti, kar je krasno